УДК 338.246:639.2/.3:339.137.2

С.С. Шепелєв,

здобувач кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
вул. Героїв оборони, 10, м. Київ, 03680
wepelev@ukr.net

ОЦІНКА ГЛОБАЛЬНИХ СУБСИДІЙ РИБНОМУ ГОСПОДАРСТВУ В АСПЕКТІ МОНЕТАРНОЇ ВАРТОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

Анотація. Обгрунтовано, що інформація щодо субсидій рибному господарству є часто невизначеною та фрагментарною. Доведено важливість розуміння обсягів надання субсидій і подальший їх вплив саме на рівень галузевої конкурентоспроможності. На основі розрахунків продемонстровано, що субсидії сектора рибного господарства оцінено у світовому масштабі на рівні 35,0 млрд дол. США у 2016 році або 31,5 млрд дол. США у 2020 році. Зроблено спробу узагальнити еволюційні засади надання субсидій на пальне як заходу із звільнення від податків, а не витрат з державного бюджету. Представлено склад субсидій, оцінених за секторами, з якого видно, що на субсидії на пальне припадає найбільша частка субсидій. Наведено оцінку рівня субсидіювання для десяти найбільших рибальських розвинутих країн. Запропонована удосконалена класифікація субсидій на основі їх цілей та стадії виробничого процесу й типи виплат. Узагальнено важливість субсидіювання у аспекті монетарної вартості та визначено її потенційний вплив на потужності флоту, зусилля рибальських громад, виробництво продукції та галузеву конкурентоспроможність.

Ключові слова: *конкурентоспроможність, субсидії, аграрний сектор, рибне господарство, монетарна вартість, галузь, флот.*

Актуальність теми дослідження. Незважаючи на те, що нинішня інформація щодо субсидій рибному господарству є часто невизначеною та фрагментарною, важливо мати чітке розуміння обсягів надання субсидій і подальший їх вплив саме на рівень галузевої конкурентоспроможності. Як показали дослідження, за отриманими даними вже є всі підстави для того, щоб можна було простежити субси-

© С.С. Шепелєв

діювання у аспекті монетарної вартості та визначити її потенційний вплив на потужності флоту, рибальські зусилля та виробництво продукції.

Постановка проблеми. Стаття спрямована на розроблення та узагальнення підходів щодо субсидіювання у контексті монетарної вартості та визначенні її потенційного впливу на потужності, рибальські зусилля, виробництво продукції та галузеву конкурентоспроможність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Як показали отримані результати дослідження вченими сучасних проблем конкурентоспроможності, саме рибогосподарським субсидіям не завжди притаманна точність та ясність. Різні субсидії, тобто урядові трансфери, програми підтримки, фінансова підтримка та економічна допомога часто використовують номенклатуру, яка надто відрізняється як між країнами, так і всередині їх. Хоча вчені-економісти намагалися досягти консенсусу, що є субсидією або як вимірюється її ефективність, основа для класифікації часто відрізняється. Нині немає загальноприйнятої класифікації субсидій [20; 3; 5; 60]. Тому узагальнили еволюційні засади формування субсидій та засади їх класифікації в табл. 1.

Таблиця 1

Дослідження з питання субсидій та засади їх класифікації [7; 2; 3; 4; 5; 11]

Дослідження	Засадничі положення для класифікації
СОТ (1994)	Отримувачі, вплив на торгівлю
Світовий банк (1998)	Вимірювання економічного впливу
ОЕСР (з 2000 до 2016)	Імплементовані шляхи трансферу, отримувачі
АРЕС (2000)	Використання субсидій, застосування, масштаб
ФАО (2002)	Типи трансферів, економічні впливи
UNEP (2004)	Цілі субсидіювання
Sumaila (з 2010 до 2016)	Вплив на рибні ресурси

Водночас необхідно розробити науково-практичні підходи, що сприяли б упорядкуванню субсидій, спрямованих саме на розбудову потужностей.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах важливим завданням є вивчення останніх наукових досліджень та інформаційних даних вчених стосовно субсидіювання в галузі. Наявні дані свідчать, що субсидії надані рибному господарству оцінюють у світовому масштабі на рівні 35,0 млрд дол. США у 2016 році або 31,5 млрд дол. США у 2020 році (рис. 1).

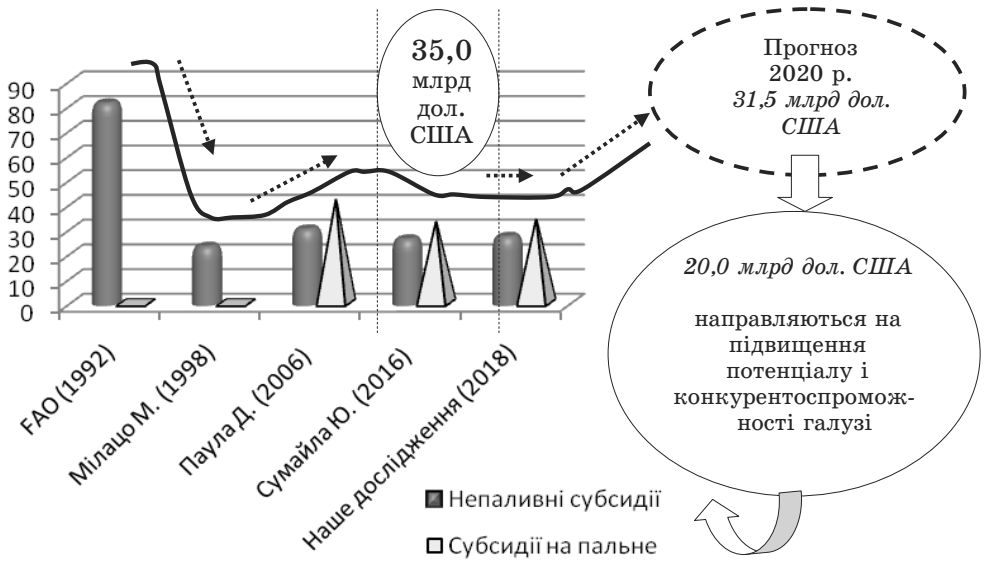

Рис. 1. **Порівняння оцінок рибальських субсидій станом на 01.01.2018 р. з урахуванням прогнозних даних до 2020 р., млрд дол. США [2; 30; 12; 16].**

Аналітичні розрахунки підтвердили, що з вказаних субсидій понад 20,0 млрд дол. США, або 18,05 млрд євро надходять у формі субсидій, що підвищують потенціал і конкурентоспроможність рибного господарства. Числа на рисунку подано у доларах за курсом, який був у 2009 році, та в ракурсі досліджень вчених протягом різних періодів для їх порівняння та реальної вартості. Субсидіювання пального вважаємо найменш виправданим, бо це звільняє від податків і не є витратами з державного бюджету. Тож оцінка важливості такого субсидіювання нині розглядається не дуже ретельно. Категоризація неоподаткування пального як субсидії досить спірна через різне розуміння різними країнами. Субсидії на пальне, як і раніше, становлять більшу частку серед інших видів [2, С. 201–225; 16]. За отриманими теоретичними узагальненнями їх згрупували за 12 категоріями, які включають управління, дослідження та конструкторсько-технологічні роботи, модернізацію флоту, проекти з розвитку, порти та причали, маркетинг та зберігання продукції, податкові пільги, доступ до рибних ресурсів, субсидії на пальне, допомога рибалкам, викуп суден та допомога рибальським громадам (рис. 2).

Рис. 2. **Оцінка структури глобальних субсидій за категоріями, млрд дол. США [2; 4; 10; 12].**

На рис. 3 представлено складові субсидій, оцінених за секторами, з якого видно, що на субсидії на пальне припадає найбільша частка субсидій (22%).

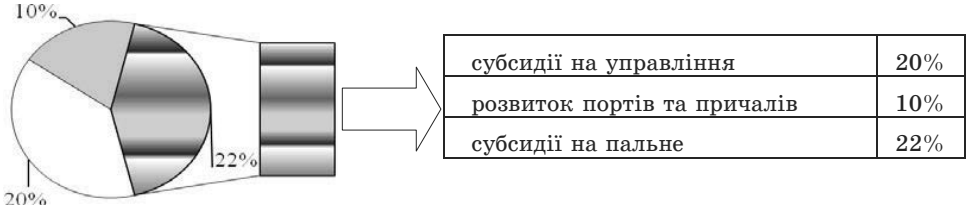

Рис. 3. **Оцінка структури глобальних субсидій за категоріями, %.**

Отже, субсидії на управління – 20%, а на розвиток портів та причалів – 10%. Субсидії у розвинутих країнах (65%) значно перевищують їхній розмір у країнах, що розвиваються (35%).

У процесі дослідження проаналізовано та виявлено, що субсидії, які збільшують потужності, переважають над субсидіями, що збільшують вигоду від діяльності, та неоднозначними субсидіями. Внаслідок узагальнення теоретичних робіт сучасних провідних вчених маємо обґрунтований висновок, що субсидії, які нарощують потужності, значно більші, ніж неоднозначні субсидії та ті, які підвищують прибутки від діяльності. При цьому таке становище спостерігається як у країнах, що розвиваються, так і у розвинутих. Світовий досвід незаперечно довів, що розвинуті країни отримують більшу частину світових субсидій. Очевидно, більшість дрібномасштабного рибальського флоту належить країнам, що розвиваються. Тому можна зробити висновок, що дрібномасштабні рибалки отримують менше субсидій, ніж ті, що працюють у великомасштабному рибальстві.

Дослідженням встановлено, що Азія, з великим відставанням Європи, домінує у частині субсидій, що надаються морському рибальству. Це спостерігається як щодо загальних обсягів субсидій, так і тих, що збільшують потужності. Очевидно, що такі дії сприяють зростанню рибальських потужностей [4; 10; 13, С. 131–136] та знижують запаси риби на всьому континенті [14, С. 493–503]. Варто вказати, що обсяги субсидій, які збільшують потужності, значно перевищують інші. Ці процеси відбуваються у всіх регіонах світу, за винятком обох Америк.

При цьому потрібно зазначити, що було проаналізовано та оцінено субсидії для найбільших субсидійованих рибальських країн. Серед тих, що розвиваються, можна зробити висновки лише після аналізу рис. 4.

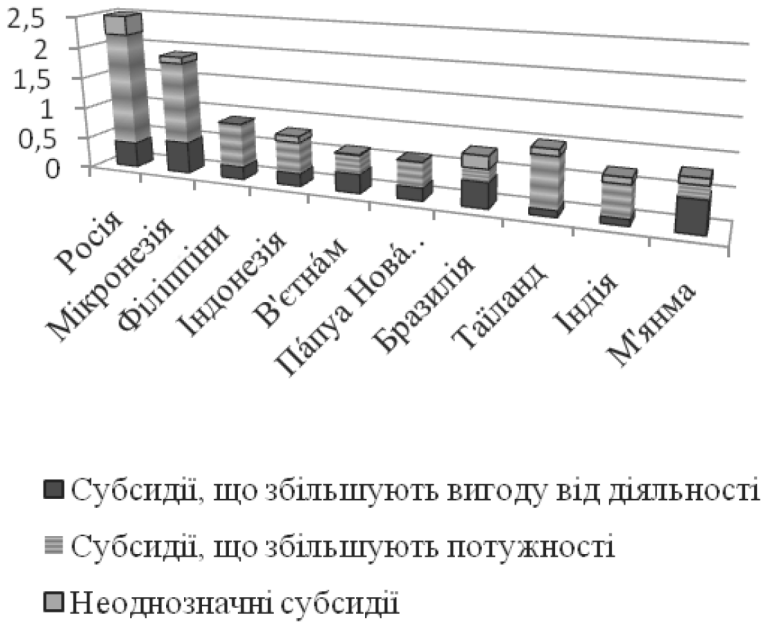

Рис. 4. **Оцінка субсидій 10-ти найбільших рибальських країн, що розвиваються, млрд дол. США [2; 30; 10; 12; 15].**

У Росії серед таких країн найвищий рівень субсидіювання і становить 19 %, потім Мікронезія – 16 %. Для країн, за винятком Бразилії та М'янми, обсяги субсидій, які збільшують потужності, переважають решту категорій, зокрема субсидії, що збільшують вигоду від діяльності та неоднозначні субсидії. Повертаючись до аналізу теоретичних і прикладних напрацювань вчених варто паралельно оцінити рівень субсидіювання для десяти найбільш розвинутих рибальських країн (рис. 5).

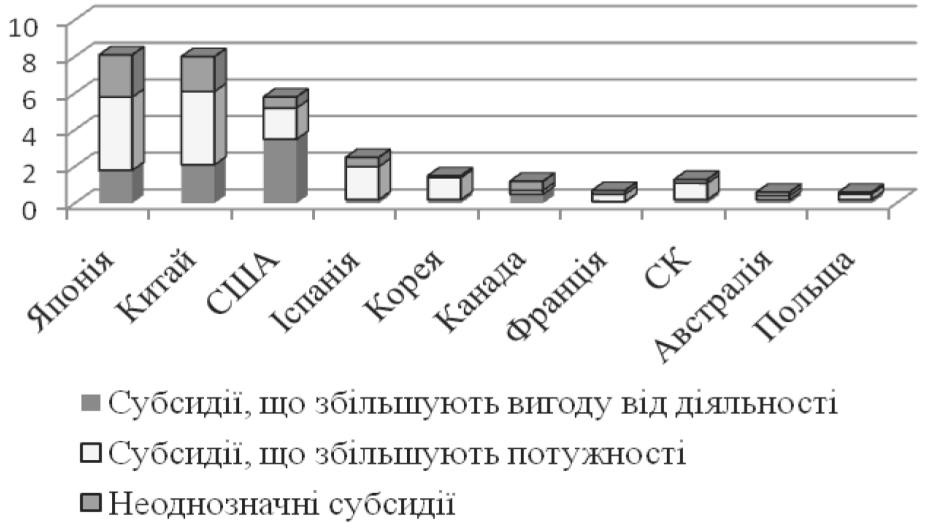

Рис. 5. **Оцінка субсидіювання десяти найбільших рибальських розвинутих країн, млрд дол. США [2; 30; 12; 14; 16].**

Тут потрібно врахувати, що найбільший обсяг субсидій у Японії – 19,7%, а в Китаї – 19,6%. Для всіх країн, за винятком США, субсидії, що збільшують потужності, вищі за решту категорій. У США переважають субсидії, що збільшують вигоду від діяльності, а у Канаді та Австралії – неоднозначні. На Європу припадає найвищий рівень субсидіювання серед усіх основних суб'єктів рибальства (26%), потім – Японія (21%) та Китай (20,7%). У всіх суб'єктах рибальства переважають субсидії, що збільшують потужності, за винятком США, у яких найвищим є рівень субсидій, що збільшують вигоду від діяльності.

У процесі дослідження виявлені проблеми, пов'язані з рибальськими субсидіями та тим, як вони шкодять нинішнім рибним запасам і збіднюють їх у перспективі. Важливу роль нині відіграють Міжнародний центр торгівлі та сталого розвитку (ICTSD) й різноманітні неурядові організації, такі як Всесвітній фонд дикої природи (WWF). Цьому сприяють численні повідомлення про комунікацію з Єврокомісією та членами Європарламенту щодо реформи Спільної рибної політики ЄС [9; 10; 15]. Питання субсидій, що призводять до ННН-рибальства та створення надлишкових рибальських потужностей, розглядалися також Генеральною асамблеєю ООН у Резолюції 59/25 від 17.11.2004 р. і нещодавно під час 6-ї зустрічі ООН щодо океанів та Конвенції ООН з морського права. У процесі дослідження дійшли висновку, що необхідно ліквідувати субсидії, що сприяють надмірному використанню екосистемних послуг, та, де це можливо, такі субсидії спрямувати на фінансування неринкових послуг екосистеми [15]. Проведений аналіз підтверджує, що діяльність агенцій ООН, у першу чергу ФАО, та запровадження Програми ООН з довкілля, ймовірно, стали вирішальними для розуміння процесу реформування рибної політики.

Один із шляхів вирішення цієї проблеми – проаналізувати вплив рибальських субсидій на країни, що розвиваються. При цьому переглянути угоди щодо організації рибальства та питання достатності харчових продуктів. Отже, пропонуємо субсидії класифікувати на основі цілей та стадій виробничого процесу з урахуванням спрямування субсидій, зокрема і підтримки. Для цього опрацьовано методичні основи визначення та класифікації складових блоків як рибальства, аквакультури, переробки риби, так і маркетингу. Наступним етапом має стати дотримання принципу поєднання з визнаними на міжнародному рівні методами класифікації (рис. 1).

Субсидії класифікуються як прямі або непрямі платежі залежно від типу переказу, трансферу. Прямі виплати здійснюються урядом рибальському секторові, у той час як непрямі включають активне урядове втручання, що не залучає прямі фінансові перекази та звільнення від сплати податку на прибуток. Наступним кроком є визначення та оцінка рибогосподарських субсидій: сфера застосування, охоплення та тривалість; допомога у випадках стихійних лих, структурна перебудова; цілі субсидій як, наприклад, зменшення потужностей; застереження щодо обмеження рибальства; закріплені правові засади та умови; обмеження щодо вилову певних видів риб, знарядь лову, районів рибальства або розмірів суден.

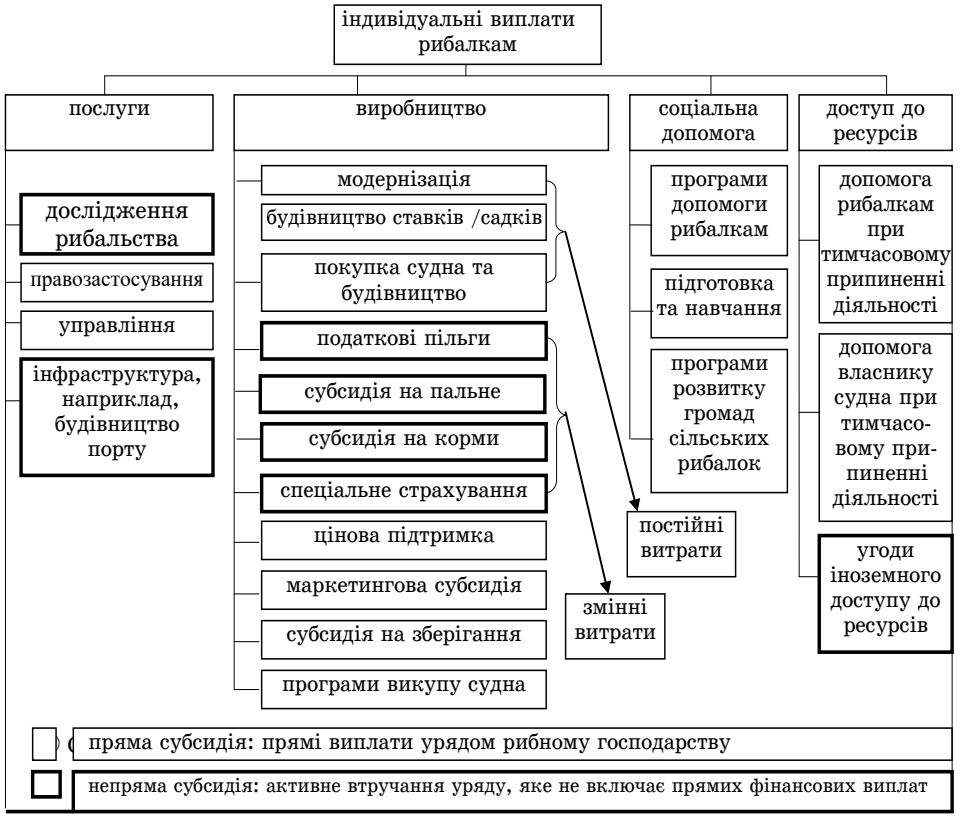

Рис. 1. **Класифікація субсидій на основі їх цілей та стадії виробничого процесу й типи виплат**

Таким чином, модернізація у нашому випадку розподіляється на дві підкатегорії: забезпечення здоров'я та безпеки членів екіпажу, заміну двигуна. Крім того, ОЕСР класифікує угоди про доступ до ресурсів іншої держави як адміністративно-господарчу послугу. Класифікація, що використана у цьому дослідженні, пов'язана з такими ж з попередніх розвідок. Категорію адміністративно-господарчих послуг запозичено із класифікації ОЕСР, яка діяла щонайменше з 2000 року. Категорії виробництва та соціальної допомоги можна пов'язати з категорією «індивідувальних трансферів рибалкам» за класифікацією ОЕСР. Категорія відшкодування виробничих витрат подібна до категорії «відсутності інтервенцій» за класифікацією ФАО, а також до категорії «видатків на відшкодування витрат» ОЕСР.

Рибогосподарські субсидії пропонуємо розподілити на чотири блоки: а) адміністративно-господарчі послуги: перекази не отримуються суб'єктами діяльності безпосередньо, але зменшують витрати сектора у цілому. Ця категорія включає поліпшення інфраструктури, управління доступом до рибних ресурсів, сприяння дотриманню законодавства та дослідження; б) виробництво: індивідуальні виплати, які впливають на прибутковість шляхом коригування витрат або доходів. Підтримка, яка впливає на зменшення виробничих витрат, категоризується за типом витрат, на які вони впливають. Це витрати на пальне, лід, знаряддя лову, будівництво суден та придбання двигунів. Деякі з них відносяться до інфраструктури, такої як склади, приміщення для зберігання риби та маркетингові заходи. Субсидії для модернізації реєструються окремо від тих, що призначені на будівництво суден; в) соціальна допомога: індивідуальні виплати рибалкам, які впливають на витрати за працю шляхом прямих та непрямих виплат для підтримки рибалок. Можуть включати виплати на започаткування бізнесу, субсидовані навчання та практики, звільнення від сплати податку на прибуток; г) доступ до ресурсів: включають виплати у випадках відмови від прав доступу до ресурсів на тимчасових або постійних засадах та виплати третім країнам за дозвіл доступу своїх суден до ресурсів рибальства у водах цієї третьої країни.

Висновки. Отже, такі науково-практичні рекомендації упорядкують субсидії, спрямовані на розбудову потужностей. Необхідно:

– зменшити або повністю припинити надання субсидій, спрямованих на розбудову потужностей, оскільки вони інтенсивно збіднюють рибні запаси;

– наростити субсидії, що збільшують вигоди від діяльності, зокрема фінансову допомогу при збиранні даних, організацію контролю та такі, які поліпшують управління рибним господарством шляхом зменшення рибальських потужностей, мінімізують прилови та сприяють досягненню важливих цілей;

– поліпшити прозорість звітності щодо використання субсидій, зокрема потрібно запровадити дієве звітування щодо субсидій у рамках СОТ;

– запровадити прозорість у бухгалтерських звітах промислових компаній щодо обґрунтування необхідності отримання субсидій;

– взяти до уваги особливу зацікавленість у цій проблемі країн, що розвиваються, та дрібномасштабного рибальства, які потребують допомоги і не шкодять ресурсній базі;

– посилити моніторинг впливу таких субсидій на рибне господарство з метою визначення того, які субсидії приносять найбільше користі;

– субсидії, що спрямовані на розбудову потужностей, передати на підтримку сталої діяльності, «рибальства пластику». Це сприятиме покращенню господарської діяльності рибалок завдяки отриманим субсидіям, океани будуть очищені від пластика, а ресурсна база відпочине від рибальства на суднах.

Список використаних джерел

1. Report of the Expert Consultation on Identifying, Assessing and Reporting on Subsidies in the Fishing Industry, United Nations Food and Agriculture Organization, Rome, Italy, 2003, December 3–6, 2002, Rome, Italy.

2. Sumaila U. R., Khan A. S., Dyck A. J., Watson R. A., Munro G. R., Tyedmers P. H., Pauly D. J. A bottom-up re-estimation of global fisheries subsidies Bioecon. 12. 2010. P. 201–225.

3. Milazzo M. Subsidies in World Fisheries: A Re-examination, World Bank Technical Paper, Fisheries Series 406, World Bank Washington, DC. 1998.

4. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу // ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.

5. Study into the nature and extent of subsidies in the fisheries sector of APEC member economies, APEC Committee on Trade and Investment, Price-waterhouse Coopers and Asia Pacific Economic Cooperation Secretariat, Singapore, 2000.

6. Vdovenko N., Heraimovych V., Bogach L. Methodological basis to ensure the competitiveness of the agricultural sector in terms of growth of aggregate demand for safe food // National economic reform: experience of Poland and prospects for Ukraine: [collective monograph]. Kielce, Poland, 2016. V. 1. 472 p.

7. Vdovenko N. M., Heraimovych V. L. Mechanisms and methodology of data collection in the areas of agrarian sector of the economy // Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. К., 2016. Вип. 244. С. 105.

8. Вдовенко Н. М. Рибне господарство України в умовах глобалізації економіки: [монографія]. К.: Компринт, 2016. 476 с.

9. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів // Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

10. Vdovenko N. M. Mechanisms of regulatory policy application in agriculture // Економічний часопис XXI. 2015. № 5–6. С. 53–56.

11. Subsidies: a way towards a sustainable fisheries? Policy Brief, Organization for Economic Cooperation and Development, Paris, France, 2005.

12. Sumaila U. R., Pauly D. Catching More Bait: A Bottom-up Re-estimation of Global Fisheries Subsidies, Fisheries Centre, University of British Columbia, Vancouver, 2006, Fisheries Centre Research Reports 14.

13. Anticamara J. A., Watson R., Gelchu A., Pauly D. Global fishing effort (1950–2010): trends, gaps, and implications, Fish. Res. 107 (1–3). 2011. P. 131.

14. Watson R. A., Cheung W. W. L., Anticamara J. A., Sumaila U. R., Zeller D., Pauly D. Global marine yield halved as fishing intensity redoubles, Fish Fish. 14 (4). 2013. P. 493–503.

15. Pastor X. Letter to the Members of the European Parliament, Oceana, Brussels, Belgium, 2013.

16. Vdovenko N., Sokol L. Applied basis of fish policy effect to public food providing // Науковий Вісник Полісся. 2017. № 1 (9). Ч. 2. С. 202–207.

Сергей Сергеевич Шепелев,
соискатель кафедры глобальной экономики,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины,
ул. Героев обороны, 10, г.Киев, 03680
wepelev@ukr.net

Оценка глобальных субсидий рыбному хозяйству в аспекте монетарной стоимости и конкурентоспособности

Аннотация. Обосновано, что информация по субсидиям рыбному хозяйству часто неопределенная и фрагментарная. Доказана важность иметь четкое понимание о полученных субсидиях и дальнейшее их влияние именно на уровень отраслевой конкурентоспособности. На основе расчетов установлено, что субсидии для отрасли рыбного хозяйства оцениваются в мировом масштабе на уровне 35,0 млрд долл. США в 2016 г. или 31,5 млрд долл. США в 2020 г. Сделана попытка обобщить эволюционные основы формирования субсидий и принципы их классификации. Определен состав субсидий, оцененных по секторам. Исследования показали, что наибольшая доля субсидий у субсидий на топливо. Приведена оценка уровня субсидирования для рыболовных стран. Предложенная усовершенствованная классификация субсидий на основе их целей и стадии производственного процесса, наведены типы выплат. Сделан вывод о важности субсидий в аспекте монетарной стоимости. Определено потенциальное влияние субсидий на мощности флота, рыболовные усилия, производство рыбной продукции и отраслевую конкурентоспособность.

Ключевые слова: *конкурентоспособность, субсидии, аграрный сектор, рыбное хозяйство, монетарная стоимость, отрасль, флот.*

Sergey Shepeliev
Applicant of the Department of Global Economy,
National University of Bioresources and Natural Resources of Ukraine,
street Heroes of Defense, 10, sity Kyiv, 03680
wepelev@ukr.net

Estimation of global subsidies to fish industry in the context of monetary value and competitiveness

Abstract. It article information on subsidies to fisheries is often uncertain and fragmentary is substantiated. It is important to have a clear understanding of the scope of subsidies and their subsequent impact on the level of sectoral competitiveness is proved. On the basis of calculations, it was found that subsidies of the fisheries sector are estimated globally at $ 35.0 billion USA in 2016 or $ 31.5 billion USA in 2020. The evolutionary principles of the formation of subsidies and the principles of their classification were generalized. The composition of subsidies by sectors is presented, from which it is evident that the subsidy on fuel accounts for the largest share of subsidies are evaluated. An assessment of the level of subsidization for the ten largest fishing developed countries is presented. The classification of

subsidies is based on their goals and stage of the production process and types of payments were proposed. The importance of subsidizing in the aspect of monetary value and its potential impact on capacities, fishing effort, production, sectoral competitiveness is determined.

Key words: *competitiveness, subsidies, agrarian sector, fisheries, monetary value, industry, fleet.*

Стаття до редакції журналу надійшла: 07.03.2018 р.